

JAZYKOVÁ KRAJINA JAKO INDIKÁTOR SOCIOLINGVISTICKÉ SITUACE V DOLNÍ OBLASTI VÍTKOVICE (OSTRAVA)

JIRÍ MURYC

Ostravská univerzita
Ostrava
jiri.muryc@osu.cz

UDK: 811.162.1'27*
811.162.3'27
DOI: 10.15291/csi.4911
Izvorní znanstveni članak
Prilmljen: 26. 9. 2025.
Prihvaćen za tisak: 9. 10. 2025.

Studie se zabývá jazykovou krajinou Dolní oblasti Vítkovice (DOV) v Ostravě a analyzuje přítomnost polštiny jako indikátoru zdejší aktuální sociolingvistické situace. Jazyková krajina je chápána jako komplex jazykových projevů ve veřejném prostoru, jejichž vizuální podoba reflektuje širší kulturní, etnické a komunikační kontexty. V empirické části je pozornost zaměřena na projevy polštiny v prostoru DOV – jedinečného industriálního areálu přetvořeného v kulturně-vzdělávací centrum, které patří k nejnavštěvovanějším turistickým cílům v České republice. Analýza ukazuje, že polština zde funguje převážně jako doplňkový komunikační prostředek vedle češtiny a angličtiny. Výzkum odhaluje různé typy vícejazyčných znaků (duplicitní, fragmentární, komplementární), přičemž dominantní postavení zaujímá čeština, zatímco polština se často objevuje v redukované či stylisticky problematické podobě. Přítomnost polských nápisů je ve sledované městské jazykové krajině důsledkem především cestovního ruchu a pracovní migrace, nikoliv přirozené jazykové vitality polské menšiny, jak je tomu např. na českém Těšínsku. Identifikované příklady dokládají jak inkluzivní jazykovou politiku (např. trojjazyčné informační tabule), tak i projevy potenciálně stigmatizující. Studie tak přináší nejen popis konkrétních jazykových realizací, ale i jejich hodnotící interpretaci: polština v DOV je jazykem druhořadým, přesto stabilně přítomným a nesoucím symbolickou i praktickou funkci. Přítomnost tohoto jazyka ve veřejném prostoru svědčí o jeho určité prestiži a o vědomém přízpusobení komunikace významné kulturní instituce potřebám přeshraničních návštěvníků.

KLÍČOVÁ SLOVA:

jazyková krajina, polština, vícejazyčnost, multimodalita, Ostrava

1. ÚVODEM

Příspěvek reaguje na aktuální jazykovou (komunikační) situaci na česko-polském pomezí, prezentuje a hodnotí její vybraná specifika. Je zaměřen na Vítkovice, tedy městskou část Ostravy, města v České republice ležícího poblíž hranic s Polskem. Tématu jazykové krajiny Ostravy (Ostravska) či širšího příhraničního regionu Slezska (hlavně těšínského Slezska), se autor spolu s kolektivem spolupracovníků věnoval již dříve, a to v několika pracích (viz Bogoczová 2024; Drapa 2024; Muryc 2024a; Muryc 2024b; Muryc 2025; Muryc a Drapa 2025; Mrůzková a Wachowska 2024; Bohuš 2025).¹

Jazykovou krajinu (angl. *linguistic landscape*; dále také JK) vnímáme jako koncept, který popisuje soubor jazykových projevů, jež jsou v textové (ale také audiovizuální podobě) přítomny ve veřejném prostoru a které mají viditelný dopad na konkrétní společenství, jež tento prostor obývá. Naším záměrem je posoudit, jak různé jazyky (a jejich grafická forma) interagují v daných prostorových a sociálních kontextech, popř. jak jazyk odráží širší souvislosti aktuálních etnických, kulturních a v neposlední řadě jazykových poměrů – v tomto případě na území města Ostravy. V článku se zaměříme zejména na situaci polštiny v hojně navštěvovaném areálu Dolní oblasti Vítkovice – specifické památkové zóny tvořené jedinečným komplexem budov bývalých železáren a jiných průmyslových objektů. Nesoustředíme se výhradně na kvantitativní hledisko, ale zajímá nás také kvalita shromážděného důkazného materiálu, která svědčí o jazykové kompetenci tvůrců posuzovaných textů.

¹ Problematikou JK v polsko-českém pohraničí se zabývají především Anna Karmowska (srov. Karmowska 2019a; 2019b) a Magdalena Steciąg (Steciąg a Karmowska 2019; 2020), které se ve svých pracích zároveň věnují tématu polsko-české dvojjazyčnosti. V poměrně nové publikaci se stylistickými a pragmatickými aspekty polských a českých nápisů ve veřejném prostoru obírá Andrzej Charciarek (2023). Dokonce k tématu JK Ostravy a širšího okolí se již dříve objevilo několik odborných prací badatelů z Ostravské univerzity: Jaroslava Davida (srov. David 2019), Přemysla Máchy (David a Mácha 2014) či Terezy Klemensové (David a Klemensová 2020). Patrně nejkomplexněji se česko-polskému pomezí, zejména s ohledem na místní názvy, věnuje publikace autorského týmu vedeného Peterem Jordanem a Přemyslem Máchou (Jordan a Mácha 2021), která se zabývá tím, jak místní názvy přispívají k utváření a udržování osobní i kolektivní identity v prostředí, kde se setkávají různé jazyky a etnika. Autoři využívají mezioborový přístup kombinující poznatky z antropologie, geografie, sociolingvistiky a toponomastiky, aby analyzovali konkrétní případy z Rakouska a České republiky (Těšínska). Publikace zároveň zasazuje výzkum do širšího společensko-politického rámce obou zemí a reflektuje současné diskuse ve společenských vědách, které se týkají významu místních názvů pro identitu a soužití různých komunit.

2. DEFINICE POJMŮ A ROZRŮZNĚNÍ JAZYKOVÝCH ZNAKŮ V KRAJINĚ

Dříve než přistoupíme k popisu zaznamenaného výseku skutečnosti, musíme vysvětlit naše chápání používaných základních pojmů: jazyková krajina, indikátor sociolingvistické situace, znak (*sign*) v jazykové krajině.

V širším slova smyslu se termínem jazyková krajina² označuje zastoupení jazyka/jazyků (realizovaných verbálních projevů, popř. jednotlivých jazykových prostředků) ve veřejném značení v dané lokalitě. Tímto značením mohou být např. nápisy na budovách státní správy a samosprávy, názvy institucí, ulic, náměstí, ale také dopravní značky, billboardy, plakáty, reklamy a vývěsní štíty na obchodech a provozovných služeb. Badatele jazykové krajiny zajímají nejen samotné texty, ale i to, jak různé jazyky (jejich písemné podoby) interagují v konkrétních prostorových a sociálních kontextech (Landry a Bourhis 1997: 25). Již z výše uvedeného neúplného výčtu komponentů jazykové krajiny je zřejmé, že se jedná o mnohost a rozmanitost sdělení, která lze třídit podle různých hledisek, např. s ohledem na typ nosiče textu, trvanlivost, závaznost apod. (Blommaert 2022: 64–65; Muryc 2024b: 58). Není třeba zdůrazňovat, že mnohé prvky jazykové krajiny informují o národnostním složení populace dané oblasti, vymezují hranice mezi jazykovými a kulturními společenstvími, odrážejí zdejší sociální vztahy, reflektují jazykovou situaci v regionu, korespondují s lokální jazykovou politikou a do značné míry i obecnou politikou státu, v jehož hranicích se daný prostor (obec, město, region) nachází (srov. Landry a Bourhis 1997: 23–49; Gašová 2020: 70)³.

Indikátorem, tedy ukazatelem sociokulturní (etnické, jazykové) situace v daném prostředí, jsou nejen samotné realizace jazyka/jazyků – nápisy a jiné veřejné komunikáty –, ale i preference jejich užívání, pořadí, v jakém se objevují, jejich frekvence,

² V některých zdrojích zabývajících se jazykovou krajinou se objevuje také termín *jazyková městská krajina* (angl. *linguistic cityscape*), který je používán jako synonymum pro JK obecně. Není však omezen pouze na městské prostory, i když právě tam je nápisů mnohem více než ve venkovských oblastech. *Jazyková krajina* je tedy širší pojem než *jazyková městská krajina* (Stolac a Hlavač 2021: 14) a hodí se i pro účely tohoto článku. V příslušných pracích se dále setkáváme s termínem *zvuková krajina* (angl. *soundscape*), který označuje sluchová sdělení a ústní komunikaci ve veřejném prostoru.

³ V této souvislosti považujeme za vhodné zmínit také specifické počátky výzkumu JK ve slavistické akademické tradici. Moderním badatelským přístupům k JK předcházely mj. práce Jurije Lotmana (např. Lotman a Uspenskij 1978), jakkoli se tématu věnovaly nepřímou a reflektovaly zejména na sémiotickou perspektivu, resp. kulturně-sémiotický rámec s důrazem na vnímání jazyka ve veřejném prostoru (srov. Lisek 2025: 347–348). Z aktuálních studií, které poukazují na propojení mezi sémiotikou a jazykem, nebo se věnují multimodalitě, otázkám menšin, jazykovému managementu ve slovanském kontextu a sémiotické tradici odkazujeme mj. na práce Martina Henzelmana (Henzelmann 2023; Henzelmann 2024; Henzelmann a Hací 2025).

rozsah či kvalita.

V teorii jazykové krajiny je pojem (jazykový) znak (také angl. *sign*) zastřešující pro konkrétní grafické, nebo zvukové podoby jazykových sdělení, zpravidla velmi stručné, která umožňují přenos požadované informace od autora k příjemci. Tímto se pojem znak ve veřejném prostoru liší od definice znaku v tradičním strukturalistickém pojetí.

Uvedené jazykové znaky jsou analyzovány mj. v souladu s metodologií aplikovanou Peterem Backhausem (srov. Backhaus 2005: 103–121; Backhaus 2006: 52–66; Backhaus 2007). Podle badatele je lze třídít na:

1. jednojazyčná – obsah jazykového znaku je vyjádřen v jediném jazyce;
2. polyfonní – shodný obsah je vyjádřen alespoň ve dvou jazycích (nejčastěji L1 a L2);
3. smíšené – jazykové znaky jsou vyjádřeny nejméně dvěma jazyky, ale obsah nápisů není totožný (také Geben 2022: 2).

Dalším způsobem členění vztahující se k plurilingvní povaze jazykové krajiny je kategorizace vícejazyčných znaků v závislosti na obsahu informací zprostředkovaných pomocí různých kódů vyskytujících se na jednom nosiči (Gašová 2020: 71). Lze rozlišit nosiče s:

1. duplicitními vícejazyčnými texty, kdy jsou ve dvou nebo více jazycích zprostředkovány stejné informace;
2. fragmentárními vícejazyčnými texty – informace ve výchozím jazyce je v této podobě komplexnější a do cílového jazyka (jazyků) je přeložena pouze její část;
3. prolínajícími se vícejazyčnými texty, které v každém z jazyků zprostředkovávají poněkud jinou informaci;
4. komplementárními vícejazyčnými texty, v jejichž rámci se informace v různých jazycích navzájem doplňují.

Z jiného úhlu pohledu lze jazykové znaky rozdělit na znaky veřejného a/nebo soukromého charakteru. Tento způsob zkoumání jazykové krajiny se zaměřuje jak na sféru *top-down*, tj. veřejné, oficiální znaky (umísťované institucemi, právními subjekty), tak na sféru *bottom-up*, tj. znaky neoficiální, které jsou zveřejňovány soukromými osobami, firmami, obchody, stravovacími zařízeními apod. Druhá uvedená

skupina znaků obvykle reaguje na aktuální události (Gorter 2006: 1–6; Gorter 2013: 9–12). Mezi oběma skupinami lze navíc rozlišit znaky s primárně informační (infrastrukturní), navigační (regulační), pamětní a uměleckou (expresivní), interakční nebo symbolickou funkcí⁴ (Geben 2022: 2; Romanowski 2024: 62–63), popř. uplatnit hlediska zkoumání sociolingvistické krajiny, jak o nich píše mj. Blommaert (2022: 119) – sémiotický a prostorový záběr jazykové krajiny, její změny a transformace, sociolingvistickou stratifikaci aj. Jan Blommaert (Blommaert 2022: 63–65) ve své analýze rozlišuje několik vrstev a aspektů jazykové krajiny, které je možné analyzovat z geosémiotického⁵ hlediska. Z nich nás nejvíce zajímá multimodalita, kdy se JK neskládá pouze z psaného textu, ale z kombinace více komunikačních módů, které společně utvářejí význam značení. Jinak řečeno jazykové projevy ve veřejném prostoru (např. nápisy, plakáty, cedule, billboardy, graffiti, digitální displeje) nejsou tvořeny jen samotným jazykovým sdělením (textem), ale i dalšími sémiotickými prostředky. Řadíme sem zejména vizuální složku (barvy, typografii, velikost písma, rozvržení textu, symboly, loga, piktogramy apod.), prostorové umístění (výška, orientace, blízkost jiných sdělení), materiální aspekt nosiče (forma, kvalita realizace) nebo doprovodné auditivní prvky.

Zmíněný fenomén multimodalitě projevující se dvěma zcela odlišnými přístupy k uživatelům jazyků je patrný i ve veřejném prostoru Ostravy, mj. ze snímků na obr. 1. První fotografie zachycuje interiér turistického informačního centra situovaného v budově Nové radnice v Ostravě. Na přepážce sloužící ke kontaktu pracovníků centra s návštěvníky je viditelně umístěna cedule s textem v polském jazyce: *Śmiało!!! Mów po polsku, my cię rozumiemy*, doplněná vyobrazením polské vlajky. Uvedené sdělení lze chápat jako gesto jazykové vstřícnosti a inkluze a cílem je oslovit polsky hovořící návštěvníky, sdělit jim, že používání jejich mateřského jazyka je na tomto místě vítáno, akceptováno. Z perspektivy jazykové krajiny lze tento nápis interpretovat jako výraz vědomé jazykové adaptace veřejného prostoru na potřeby konkrétní

⁴ Zařadit sem můžeme také kategorii tzv. transgresivních znaků, která zahrnuje graffiti, nálepky a plakáty, které byly vytvořeny/nalepeny bez povolení na zdech budov, pouličních lampách apod. (Romanowski 2024: 63) a jsou většinou odstraňovány jako nežádoucí.

⁵ Pojem geosémiotika jako nástroj usnadňující porozumění znakům a zároveň upozorňující na roli, jakou hraje umístění znaků v daném prostranství, zavedli Scollon a Scollon (2003). Z hlediska této „sémiotiky prostoru“ lze pak vícejazyčné nápisy analyzovat ve vztahu k jejich lokalizaci. V mnohonárodnostních oblastech, kde se používají jak většinové, tak menšinové jazyky, je zastoupení těchto nápisů považováno za ukazatel moci a statusu místních sociálních skupin. Logicky se tím otevírá možnost zkoumat vitalitu jazyků a společenství jejich uživatelů, přičemž přítomnost jistých jazyků a současná nepřítomnost jiných představuje jasnou informaci o jejich důležitosti a využití (Romanowski 2024: 61).

jazykové menšiny – v tomto případě polsky mluvících turistů. Formulace sdělení zároveň naznačuje snahu polskojazyčných zaměstnanců informačního centra o zmírnění jazykové bariéry.

Naproti tomu nápis *Zakaz grillowania na terenie obiektu* na jedné ze vstupních bran Letního koupaliště Poruba představuje opačný pól jazykového chování. Na rozdíl od běžné praxe, kdy jsou české informační či výstražné nápisy v areálu koupaliště doplněny o ekvivalentní varianty v angličtině a polštině, se v tomto případě jedná o text výhradně polský. Takové řešení je v jednojazyčném prostředí Ostravy poměrně neobvyklé a lze jej interpretovat různými způsoby: může jít o záměrný apel adresovaný konkrétní jazykové skupině, u níž se předpokládá, že její příslušníci nebudou dané pravidlo dodržovat. Zároveň nápis může působit nepřátelsky a stigmatizuje polské občany, u nichž se neopodstatněně předpokládá nevhodné počínání (Muryc 2024a: 111). Bez zajímavosti není ani formální úprava cedule. Bílé pozadí a červené verzálky odpovídají českému vizuálnímu standardu pro značení striktních zákazů, jako je například zákaz vstupu či vjezdu. U cizince z Polska, kde se v případě zákazu pracuje s jinými nejazykovými symboly či barvami, použitá forma sdělení nemusí vyvolávat stejné konotace, jelikož nese prvky jemu vzdálené české společenské (komunikační) normy (srov. Bohuš 2025: 39, 50; Lisek 2025: 358–359).

OBR. 1 Multimodalita v jazykové krajině Ostravy (cedulka v turistickém informačním centru a detail přístřešku nad vstupem na letní koupaliště Poruba). Foto: Dominik Bohuš (Bohuš 2025: 39), Jiří Muryc.

3. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO PROSTORU

Nutno zdůraznit, že jazyková situace v Ostravě se v několika aspektech odlišuje od jazykové situace v jiných regionech České republiky, což je zjištění nezbytné pro pochopení zkoumané jazykové krajiny. Jazykovou situací obecně rozumíme souhrn jazykových kódů (jazyků a jejich variet), které jsou na určitém území dostupné a které místní mluvčí využívají v závislosti na konkrétním společenské interakci. V Ostravě, resp. na Ostravsku, vedle sebe existovaly (a stále existují) různé jazyky a jejich nespisovné útvary: čeština, (dříve) němčina a polština, lašský interdialekt, ostravská městská mluva, dále sociolekty, jako profesní mluva související s hornictvím a hutnictvím apod. (Muryc 2024a: 105).

Ačkoliv je Polsko geograficky i kulturně blízké a na sousedním, dvojjazyčném českém Těšínsku je polština poměrně běžnou součástí komunikace, v Ostravě se tento jazyk téměř vůbec neuplatňuje. Město je v současnosti jednojazyčné – v oficiálním veřejném prostoru se používá kulturní forma češtiny, tedy spisovná čeština včetně její hovorové vrstvy, nebo běžně mluvená čeština, která nese regionální nářeční prvky, zejména ve zvukové rovině. Proto „ostravská verze češtiny“ bývá označována jako spisovně zamýšlená. Dlužno zároveň poznamenat, že obdobné regionální charakteristiky češtiny se projevují i v dalších částech ČR.

Při analýze výskytu polštiny v jazykové krajině Ostravy je klíčové zohlednit faktor cestovního ruchu. Město je oblíbeným cílem mnoha návštěvníků z blízkého Polska, kteří přijíždějí za památkami, zábavou či kvůli využití různých služeb. Řada Poláků přímo do Ostravy dojíždí také za prací, proto se v ostravském veřejném prostoru stále častěji objevují nápisy v polštině.⁶ Přestože moravskoslezská metropole není vnímána jako typická turistická destinace a nemůže v tomto ohledu konkurovat některým jiným českým městům, nacházejí se zde dva výrazné turistické cíle, které se v několika posledních letech stabilně umísťují mezi deseti nejnavštěvovanějšími místy v ČR⁷ – Zoologická zahrada a botanický park⁸ a Dolní oblast Vítkovice (dále DOV). V roce

⁶ Zatímco Jaroslav David a Tereza Klemensová (2020: 10) ve své studii upozorňují na překvapující převahu jednojazyčných textů v soukromé (*bottom-up*) sféře v centru Ostravy, autor tohoto příspěvku s několikaletým odstupem zaznamenává na totožných místech Moravské Ostravy mírný posun směrem k vícejazyčným sdělením, a to především v oblasti gastronomických provozů.

⁷ Návštěvnost turistických cílů 2024, URL: <https://tourdata.cz/wp-content/uploads/2025/06/Navstevnost-turistickyh-cilu-2024.pdf> (22.8.2025).

⁸ Ostravská ZOO se v uvedeném žebříčku umístila na 10. místě. V roce 2024 zaznamenala rekordní návštěvnost – 630 tisíc osob, přičemž minimálně 40 % z nich tvořili návštěvníci z Polska. Srov. Ostravská zoo hlásí rekordní návštěvnost, chce nalákat i turisty z Prahy, URL: <https://www.patriotmagazin.cz/ostravska-zoo-hlasi-rekordni-navstevnost-zacili-i-na-turisty-z-prahy> (22.8.2025).

2024 obsadila DOV v celorepublikovém žebříčku páté místo a tuto národní kulturní památku tvořenou jedinečným areálem bývalých železáren a jiných průmyslových objektů navštívilo více než 900 tisíc lidí.

DOV⁹ je bývalý průmyslový celek téměř v samotném centru Ostravy, kde se od 19. století do roku 1998 těžilo uhlí a vyráběly železo a ocel. Po ukončení provozu byla tato unikátní technická památka zachována a postupně přeměněna na kulturní, vzdělávací a společenské centrum. V areálu se nachází například vysoká pec č. 1 s vyhlídkou zvanou Bolt Tower, Důl Hlubina, multifunkční hala Gong vzniklá přestavbou původního plynojemu, Malý a Velký svět techniky s interaktivními expozicemi určenými pro popularizaci vědy a techniky nebo Národní zemědělské muzeum. Dominantou je industriální architektura propojená s moderními prvky. DOV je běžně volně přístupná jako součást města, zároveň je ji možné zčásti nebo zcela uzavřít. Je dějištěm mnoha významných akcí – konají se zde například velké hudební festivaly Colours of Ostrava a Beats for Love, koncerty, výstavy, konference i sportovní akce. V areálu je možné absolvovat prohlídku s průvodcem (pro cizojazyčné turisty v angličtině, němčině, ruštině a polštině; v polštině je také připravena aplikace pro mobilní telefony), návštěvníkům jsou zde k dispozici služby (restaurace, kavárny, ubytovací kapacity) a kromě uvedených hlavních atrakcí DOV disponuje galeriemi, kreativní akademií, lezeckou stěnou aj. Komplex DOV je tak symbolem proměny industriálního dědictví v živé centrum kultury a vzdělávání.

Jak již bylo naznačeno, níže je naše pozornost zaměřena na polštinu v prostoru DOV, ačkoliv s polskými mikrotexty se lze v Ostravě setkat také v centru města, resp. v městském obvodu Moravská Ostrava a Přívoz, a na místech se zvýšeným pohybem turistů – v turistických informačních centrech (na Nádražní ulici a ve věži Nové radnice v Ostravě), v zoologické zahradě, planetáriu, na letním koupališti Poruba nebo v nákupním centru Outlet Arena Moravia u dálnice vedoucí z cca 20 km vzdáleného Polska. S polštinou se samozřejmě setkáme také na dvou specifických místech, jimiž jsou Generální konzulát Polské republiky v Ostravě a Polský dům. Celkově jsme v letech 2023–2025 na území města Ostravy zaznamenali několik desítek sdělení v polštině nebo s prvky polského jazyka. Ve většině případů šlo o vícejazyčné nápisy, v nichž byl stejný obsah vyjádřen v češtině i v polštině. Výrazně méně nápisů bylo možné označit jako jednojazyčné (polské) nebo smíšené.

⁹ Dolní oblast Vítkovice, URL: <https://www.dolnivitkovice.cz/> (22.8.2025).

4. POLŠTINA V DOLNÍ OBLASTI VÍTKOVICE – VYBRANÉ PŘÍKLADY

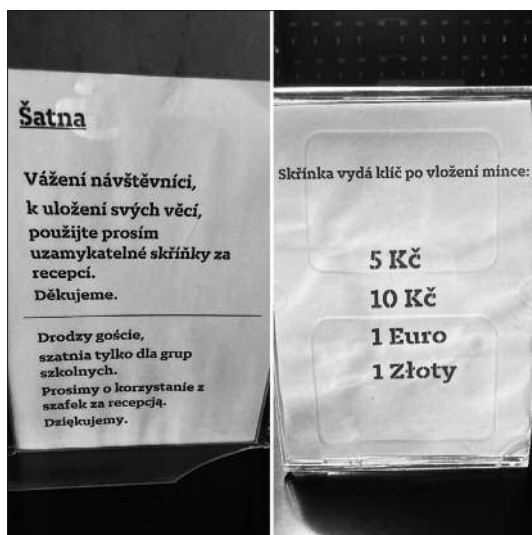
V analytické části příspěvku se zaměříme na konkrétní projevy polštiny v areálu DOV a na to, o čem její výskyt v dané krajině vypovídá (srov. Henzelmann a Hací 2025: 115–117). Obecně řečeno:

1. přítomnost či nepřítomnost určitého jazyka (např. polštiny v Ostravě) ukazuje na status a viditelnost menšiny nebo cizinců v lokalitě;
2. frekvence výskytu jazyků (otázka: kolik nápisů je pouze v češtině, kolik ve více jazycích) odráží lokální mocenské vztahy i reálné potřeby komunikace;
3. funkce znaků (informační, symbolická, pamětní, komerční) vypovídá o tom, zda je jazyk využíván pro praktická sdělení, nebo jako ukazatel kulturní (etnické) orientace/příslušnosti;
4. typ autora textu (*top-down vs. bottom-up*) rozhoduje o tom, zda je nápis oficiální, nebo je výsledkem individuální iniciativy;
5. forma a multimodalita sdělení (typografie, barevnost, umístění, kombinace jazyků, překladové strategie) předurčují, jak je jazyk vnímán;
6. stabilita a proměnlivost znaku (trvalý vs. příležitostný nápis) upozorňuje na dynamiku jazykové situace a reaguje na aktuální potřeby (např. turistický ruch).

V DOV je zřetelná snaha zpřístupnit obsah co nejširší veřejnosti, včetně zahraničních návštěvníků. Tato otevřenost se projevuje jak v interiérových, tak exteriérových částech areálu, a nejvýrazněji se odráží v jazykové podobě navigačního systému a způsobu informování obecně. Jedním z hlavních projevů této jazykové vstřícnosti je systematické využívání polštiny, která doplňuje češtinu a angličtinu. Tento trojjazyčný přístup je patrný mj. v expozicích Malého světa techniky U6, kde jsou téměř všechny popisky, informační panely i interaktivní prvky dostupné ve třech jazykových verzích v posloupnosti: 1. čeština, 2. polština, 3. angličtina. V polské verzi jen sporadicky scházejí některé detaily, text je redakčně upraven (krácen). Jako zajímavou vnímáme skutečnost, že i přes „vyšší“ postavení angličtiny, je tento jazyk v některých případech vyloučen – srov. obr. 2.¹⁰ Podobná jazyková struktura je zachována i ve Velkém světě techniky, zaměřeném více na vědecko-popularizační obsah, kde rovněž dominují vícejazyčné popisy. Polština jako doprovodný jazyk nechybí

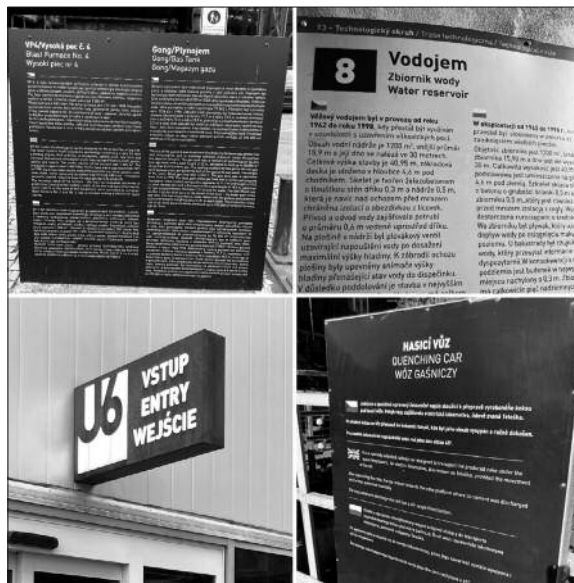
¹⁰ Srov. podobnou situaci v ostravské ZOO (Muryc 2024b: 61–62).

ani ve venkovních prostorách areálu – na orientačních značkách a informačních tabulích podávajících popis historie nebo technických specifik některého z objektů. I zde je běžné, že texty jsou prezentovány minimálně ve třech jazycích: češtině, angličtině a polštině.

OBR. 2 Informace umístěná u šatny ve Velkém světě techniky DOV. Foto: Jiří Muryc

Fotografie na obr. 3 (viz níže) dokumentují exteriérové objekty DOV, kde je rozmístěno množství informačních tabulí pokrývajících celý areál. Tyto tabule obsahují vícejazyčné texty, přičemž česká a polská jazyková verze vykazují plnou obsahovou i formální ekvivalenci. Tento fakt svědčí o záměru provozovatele areálu zpřístupnit informace nejen českým návštěvníkům, ale také početným turistům z Polska. Ze snímku zachycujícího informace o „Vysoké peci č. 4“ je patrné jedno z nemnoha jazykových pochybení, které vyplývá z negativního mezijazykového transferu mezi dvěma příbuznými jazyky. Polský ekvivalent českého termínu „vysoká pec“ je uveden jako *Wysoki piec*, nicméně správně se jedná o *Wielki piec*.

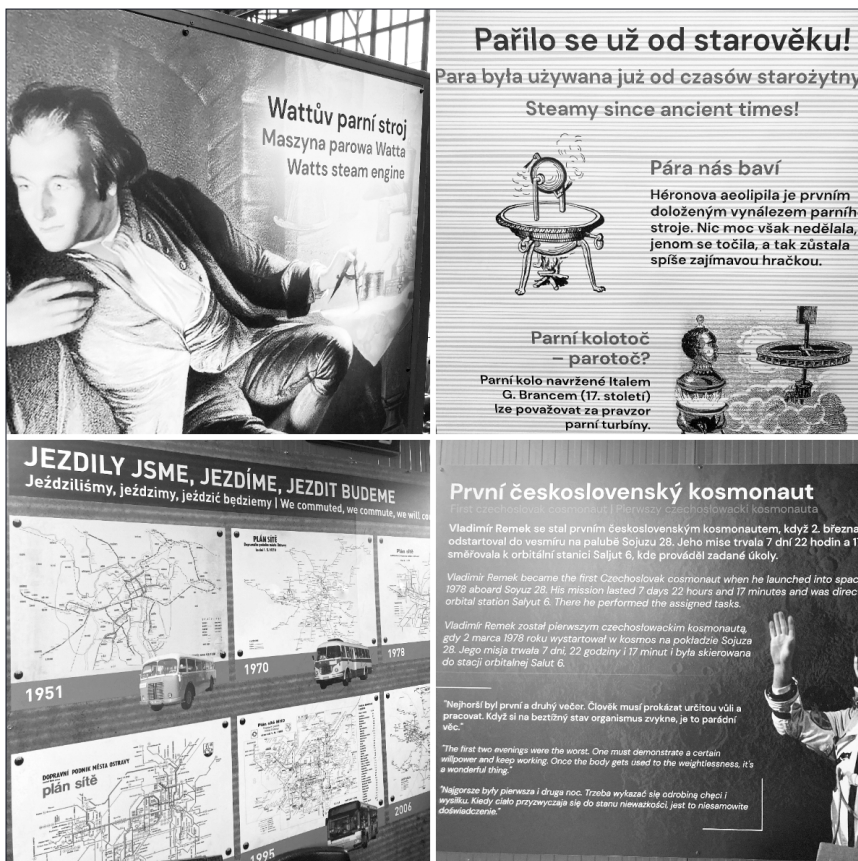

OBR. 3 Příklady informačních panelů v areálu DOV a vstup do Malého světa techniky U6. Foto: Jiří Muryc

Snímky na další ilustraci (obr. 4) zachycují interiérové části expozic v Malém světě techniky U6, konkrétně popisky a informace u vybraných exponátů. Ačkoliv jsou texty nadále vícejazyčné, lze pozorovat dominantní postavení češtiny – český text je obsáhlejší (podrobnější) než polský. Kromě toho se záměry autorů popisků projevují např. grafickým zvýrazněním jejich částí nebo preferenčním řazením jednotlivých jazykových verzí. Podobná tendence je patrná i na označení tematických celků a názvů jednotlivých expozic. Také v těchto případech dochází k oslabení jazykové rovnosti mezi češtinou a polštinou – na úkor polštiny.

Podobně jako tomu je v ostravské ZOO (srov. Muryc 2024b: 63), také v DOV zjišťujeme, že cizojazyčný obsah sdělení je často ochuzen o jazykovou hříčku, metaforu, komický či jiný expresivní prvek, jenž obvykle zvyšuje atraktivitu komunikátu – srov. „Pařilo se už od starověku!“ (viz obr. 4). Díky této „přidané hodnotě“ český text snadněji upoutá pozornost příjemce, zvyšuje šanci na lepší zapamatování si obsahu apod.

Za zmínku stojí také situace zachycená na fotografii části expozice věnované historii provozu autobusové dopravy v Ostravě (viz obr. 4). Ilustruje totiž případ disonance na gramatické úrovni – v textu je řeč o autobusech, které o sobě sdělují, že v minulosti „jezdily“, ale v nadpisu slovo „autobusy“ chybí. V polském překladu byl zvolen tvar pro mužský personální rod (pol. *jeździliśmy*), který spíše poukazuje na cestující než na samotné dopravní prostředky, jimiž byli přepravováni.

OBR. 4 Interiér Malého světa techniky. Foto: Jiří Muryc

Série snímků na ilustraci č. 5 zachycuje prostředí vstupní haly Velkého světa techniky. Pozornost návštěvníků přitahuje cedule, na níž je české „Vítejte“ přeloženo do polštiny jako *Witajcie*. Ačkoliv je tento překlad gramaticky správný, z hlediska stylistického je nekorektní. V této komunikační situaci se v polštině častěji setkáváme s tvarem slovesa v 1. os. mn. č. oznamovacího způsobu: *Witamy* nebo *Zapraszamy*.

Obr. 5 Ukázka vícejazyčné komunikace s návštěvníky ve vstupní hale Velkého světa techniky DOV. Foto: Jiří Muryc

5. ZÁVĚREM

Tato sonda do problematiky používání polštiny v jazykové krajině Ostravy, resp. Dolní oblasti Vítkovice ukazuje, že zmíněný veřejně přístupný prostor není pouze industriálním dědictvím transformovaným v kulturní centrum moravskoslezské metropole, ale také místem, které odráží dřívější i současné dynamické vztahy mezi zdejšími jazyky a skupinami jejich uživatelů. Přítomnost polštiny – vedle češtiny a angličtiny – signalizuje jednak snahu zpřístupnit obsah početným návštěvníkům z Polska, jednak plní obecnější kulturní a symbolické funkce. Obecně lze říci, že na jedné straně

je bezesporu projevem jazykové inkluze, ovšem na druhé – např. při nevhodném překladu – může polskou skupinu příjemců stigmatizovat.

Příklady vybraných nápisů dokládají, že jazyková krajina Ostravy není homogenní: některé české texty jsou do polštiny přeloženy v plném rozsahu a přinášejí stejnou informaci, jiné informaci ochuzují nebo s ní nakládají odlišně.

Výzkum dokazuje, že se polština v Ostravě, na rozdíl od českého Těšínska, neuplatňuje jako přirozený komunikační kód polské (menšinové) komunity, nýbrž souvisí primárně s cestovním ruchem (popř. pracovní migrací).

Z mnohosti obecně známých funkcí jazyka se v prostředí DOV projevuje zejména funkce informativní (sdělná), nominální (pojmenovávací) a – vzhledem ke komerčním účelům provozování objektů – také propagační, reklamní. Další funkce, např. mentální, národně konsolidační (národně delimitační), symbolická, manifestační, emblematická, jsou zde zastoupeny okrajově, nebo vůbec.

Konstatujeme, že v Dolní oblasti Vítkovice se polština jeví jako jazyk druhořadý, avšak nikoliv bezvýznamný. Je méně využívána než čeština, nicméně je pevnou součástí systému informování návštěvníků. Je výsledkem procesu typu *top-down*, což znamená, že si zasloužila pozornost společenských institucí. Ačkoliv nelze přehlédnout její nerovnoměrné postavení a menší péči o korektnost vyjadřování v tomto jazyce, samotná její přítomnost ve veřejném prostoru je důkazem dostatečné prestiže tohoto jazyka.

LITERATURA

- BACKHAUS, Peter. 2005. "Signs of Multilingualism in Tokyo: A Diachronic Look at the Linguistic Landscape". *International Journal of the Sociology of Language* 175/176: 103–121.
- BACKHAUS, Peter. 2006. "Multilingualism in Tokyo: A Look into the Linguistic Landscape". *International Journal of Multilingualism* 3 (1): 52–66.
- BACKHAUS, Peter. 2007. *Linguistic Landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo*. Bristol: Multilingual Matters.
- BLOMMAERT, Jan. 2022. *Jazyková krajina jako kronika komplexity*. Praha: Karolinum.
- BOGOCZOVÁ, Irena. 2024. "Cieszyn i Český Těšín. Oblicza dwujęzyczności po polskiej i czeskiej stronie granicy". *Studia Slavica* 28 (1): 41–55.
- BOHUŠ, Dominik. 2025. *Polština v jazykové krajině Ostravy*. Diplomová práce. Ostrava: Ostravská univerzita.
- CHARCIAREK, Andrzej. 2023. *Polskie i czeskie napisy publiczne. Stylistyka i pragmatyka*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- DAVID, Jaroslav. 2019. "Delimitative Function of Place Names in the Linguistic Landscape – as Illustrated with Examples from the Cities of Prague and Ostrava (Czech Republic)". *Linguistica* 67 (1): 5–14.
- DAVID, Jaroslav a Tereza KLEMENSOVÁ. 2020. "Mnohost v jazykové krajině – od morfologie přes gramotnost k diskuzím o vizuálním smogu". *Od textu k prekladu – Linguistic Landscape XIV/2*. Ed. Alena Ďuricová. Praha: JTP: 6–15.
- DAVID, Jaroslav a Přemysl Mácha. 2014. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host.
- DOLNÍ OBLAST VÍTKOVICE. 2025. URL: <https://www.dolnivitkovice.cz/> (22. 8. 2025.).
- DRAPA, Petr. 2024. "Dwujęzyczne nazewnictwo na liniach kolejowych na Zaolziu w Republice Czeskiej". *Studia Slavica* 28 (1): 115–124.
- GAŠOVÁ, Zuzana. 2020. "Formy inojazyčnosti v jazykovej krajine. Analýza vybraných aspektov na príklade „Krčmy na Zelenej“ v Bratislave". *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie V*. Ed. Radoslav Štefančík. Bratislava: Ekonóm: 69–82.
- GEBEN, Kinga. 2022. "Język polski w krajobrazie językowym Wilna". *Acta Baltico-Slavica* 46: 1–19.
- GORTER, Durk. 2006. "The Study of the Linguistic Landscape as a New Approach to Multilingualism". *Linguistic Landscape: A New Approach to Multilingualism*: 1–6.
- GORTER, Durk. 2013. "Foreword Signposts in the Linguistic Landscape". *Linguistic Landscapes, Multilingualism and Social Change*. Ed. Christine Hélot, Monica Bar-

- ni, Rudi Janssens, Carla Bagna. Berlin: Peter Lang: 9–12.
- HENZELMANN, Martin. 2023. “Ukrainisch im öffentlichen Raum: Beispiele aus Polen und Deutschland (2022–2023)”. *Speech and Context: International Journal of Linguistics, Semiotics and Literary Science* 15(2): 1–40.
- HENZELMANN, Martin. 2024. “Language in Post-Yugoslav Montenegro: An Unstable Complex of Contested Values”. *Zeitschrift für Slawistik* 69 (2): 229–255.
- HENZELMANN, Martin a Sadik HACI. 2025. “The Infrastructure of the Turkish Language in Bulgaria: Visualization, Semiotization, and Contemporary Challenges”. *Praxema. Journal of Visual Semiotics* 44 (2): 105–132.
- JORDAN, Peter a Přemysl MÁCHA. 2021. *Place-Name Politics in Multilingual Areas. A Comparative Study of Southern Carinthia (Austria) and the Těšín/Cieszyn Region (Czechia)*. London: Palgrave Macmillan.
- KARMOWSKA, Anna. 2019a. “Krajobraz językowy polsko-czeskiego pogranicza jako przestrzeń dyskursu wielojęzyczności – analiza tablic informacyjnych z sektora publicznego”. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica* 53: 55–66.
- KARMOWSKA, Anna. 2019b. “Krajobraz językowy polsko-czeskiego pogranicza: przypadek czeskiego Adršpach i Polskiego Karłowa (ujęcie porównawcze)”. *Studia Slavica* 23 (2): 157–169.
- LANDRY, Rodrigue a Richard Y. BOURHIS. 1997. “Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality. An Empirical Study”. *Journal of Language and Social Psychology* 16: 23–49.
- LISEK, Grzegorz. 2025. “Russian in Artistic and Regulatory Discourses? The Appearance and Thematic Composition of Multilingual Signs in Linguistic Landscape of the Czech Town of Karlovy Vary”. *Croatica et Slavica Iadertina* 21 (1): 343–365.
- LOTMAN, Jurij and Boris A. USPENSKIJ. 1978. “On the Semiotic Mechanism of Culture”. *New Literary History* 9 (2): 211–232.
- MRŮZKOVÁ, Kateřina a Victoria WACHOWSKA. 2024. “Czeskie komunikaty handlowe w polskim krajobrazie językowym”. *Studia Slavica* 28 (2): 159–175.
- MURYC, Jiří. 2024a. “Język polski w krajobrazie językowym Ostrawy”. *LingVaria* 19 (2): 103–115.
- MURYC, Jiří. 2024b. “Poština v jazykové krajině ostravské ZOO”. *Studia Slavica* 28 (1): 57–68.
- MURYC, Jiří. 2025. “Polish as an Element of the Linguistic Landscape of the Specific Urban Space of Ostrava”. *Poznańskie studia polonistyczne. Seria językoznawcza* 32 (1) (in press).
- MURYC, Jiří a Petr DRAPA. 2025. “Polszczyzna w krajobrazie językowym Zaolzia w Republice Czeskiej”. *Slavistica Vilnensis* 70 (1): 96–109.

- NÁVŠTĚVNOST TURISTICKÝCH CÍLŮ 2024. 2024. URL: <https://tourdata.cz/wp-content/uploads/2025/06/Navstevnost-turisticky-ch-cilu-2024.pdf> (22. 8. 2025.).
- OSTRAVSKÁ ZOO HLÁSÍ REKORDNÍ NÁVŠTĚVNOST, CHCE NALÁKAT I TURISTY Z PRAHY. 2024. URL: <https://www.patriotmagazin.cz/ostravska-zoo-hlasi-rekordni-navstevnost-za-cili-i-na-turisty-z-prahy> (22. 8. 2025.).
- ROMANOWSKI, Piotr. 2024. “Analiza obecności języka polskiego w krajobrazie językowym londyńskiej dzielnicy”. *Poradnik Językowy* 812 (3): 60–73.
- SCOLLON, Ron and Suzie WONG SCOLLON. 2003. *Discourses in Place: Language in the Material World*. London: Routledge.
- STECIĄG, Magdalena a Anna KARMOWSKA. 2019. “Wielojęzyczność zrównoważona? Krajobraz językowy polsko-czeskiego pogranicza w ujęciu ekolingwistycznym (przypadek Dusznik Zdroju i Hronova)”. *Slavia Occidentalis* 76 (1): 145–156.
- STECIĄG, Magdalena a Anna KARMOWSKA. 2020. “Lingua Materna, Lingua Receptiva, Lingua Franca, Multilingua Franca? The Linguascape of the Polish-Czech Borderland from the Perspective of Sustainable Multilingualism”. *Darnioji daugiakalbystė / Sustainable multilingualism* 16: 21–38.
- STOLAC, Diana a Jim HLAVÁČ. 2021. *A Linguistic Landscape of Rijeka*. Rijeka: University of Rijeka.

LINGUISTIC LANDSCAPE AS AN INDICATOR OF THE SOCIOLINGUISTIC SITUATION IN THE LOWER VÍTKOVICE (OSTRAVA)

JIŘÍ MURYC

ABSTRACT

This paper explores the linguistic landscape of the Lower Vítkovice (DOV) area in Ostrava, focusing on the visibility of Polish as an indicator of the local sociolinguistic situation. The linguistic landscape is approached as a set of language practices in public space, whose visual and multimodal forms mirror broader cultural, ethnic, and communicative contexts. The analysis concentrates on Polish-language signs in DOV, a former industrial complex transformed into a cultural and educational hub and one of the most visited tourist sites in the Czech Republic. Findings show that Polish serves mainly as a supplementary code alongside Czech and English. Several types of multilingual signage are identified (duplicated, fragmentary, complementary), with Czech retaining dominance, while Polish often appears in reduced or stylistically inadequate forms. The occurrence of Polish inscriptions is linked primarily to tourism and labour migration rather than to the natural vitality of a minority community, as is the case in Czech Těšín region. Examples illustrate both inclusive practices (such as trilingual information boards) and potentially stigmatizing uses. Multimodal features play a crucial role in shaping comprehensibility and reception. The study thus provides not only a descriptive account but also a critical interpretation: Polish in DOV functions as a secondary yet stable language with symbolic and practical roles. Its presence in the public sphere indicates a degree of prestige and reflects deliberate efforts by a major cultural institution to accommodate cross-border visitors.

KEYWORDS:

linguistic landscape, Polish, multilingualism, multimodality, Ostrava

JEZIČNI KRAJOLIK KAO POKAZATELJ SOCIOLINGVISTIČKE SITUACIJE U DONJIM VITKOVICAMA (OSTRAVA)

JIŘÍ MURYC

SAŽETAK

Ovaj članak istražuje jezični krajolik područja Donjih Vitkovicama u Ostravi. Posebna pozornost posvećuje se zastupljenosti poljskoga jezika kao pokazatelja lokalne sociolingvističke situacije. Jezični krajolik smatra se skupom jezičnih praksi u javnome prostoru čiji vizualni i multimodalni oblici odražavaju širi kulturni, etnički i komunikacijski kontekst. Analiza se usredotočuje na natpise na poljskome jeziku u Donjim Vitkovicama, bivšemu industrijskom kompleksu pretvorenom u kulturno i obrazovno središte i jedno od najposjećenijih turističkih mjesta u Češkoj. Rezultati istraživanja pokazuju da poljski jezik služi uglavnom kao dodatni kod uz češki i engleski. Identificirano je nekoliko vrsta višejezičnih natpisa (duplicirani, fragmentarni, komplementarni), pri čemu češki prevladava, dok se poljskim često koristi u skraćenome ili stilski neadekvatnome obliku. Pojava je poljskih natpisa prvenstveno povezana s turizmom i radnom migracijom, a ne s prirodnom vitalnošću manjinske zajednice, kao što je slučaj u češkoj regiji Tesin. Primjeri ilustriraju i inkluzivne prakse (poput informativnih štandova s informacijom na tri jezika) i potencijalno stigmatizirajuću upotrebu. Multimodalne funkcije igraju presudnu ulogu u oblikovanju razumljivosti i percepcije. Studija stoga pruža ne samo opisni prikaz već i kritičku interpretaciju: poljski jezik u mjestu Donje Vitkovicice funkcionira kao sekundarni, ali stabilni jezik koji ima simboličnu i praktičnu ulogu. Njegova prisutnost u javnoj sferi ukazuje na stupanj njegova prestiža i odražava velike napore koje kulturne institucije poduzimaju da privuku strane posjetitelje.

KLJUČNE RIJEČI:

jezični krajolik, poljski jezik, višejezičnost, multimodalnost, Ostrava